ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

της 6ης Ιουνίου 2000 *

Στην υπόθεση C-281/98,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Pretore di Bolzano (Ιταλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Roman Angonese

και

Cassa di Risparmio di Bolzano SpA,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 39 ΕΚ) και των άρθρων 3, παράγραφος 1, και 7, παράγραφοι 1 και 4, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, D. A. O. Edward, L. Sevón και R. Schintgen, προέδρους τμήματος, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann, H. Ragnemalm (εισηγητή) και M. Wathelet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Fennelly
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο R. Angonese, εκπροσωπούμενος από τον G. Lanzinger, δικηγόρο Bolzano,

— η Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, εκπροσωπούμενη από τους K. Zeller και T. Dipoli, δικηγόρους Bolzano,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή U. Leanza, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον D. Del Gaizo, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους P. J. Kuijper, νομικό σύμβουλο, και A. Aresu, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του R. Angonese, της Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, της Ιταλικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1999,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Νοεμβρίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 8ης Ιουλίου 1998, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Ιουλίου 1998, ο Pretore di Bolzano υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 39 ΕΚ) και των άρθρων 3, παράγραφος 1, και 7, παράγραφοι 1 και 4, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33, στο εξής: κανονισμός).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε κατά την εκδίκαση διαφοράς μεταξύ του R. Angonese και της Cassa di Risparmio di Bolzano SpA (στο εξής: Cassa di Risparmio) σχετικά με μια προϋπόθεση που είχε επιβάλει η Cassa di Risparmio για τη συμμετοχή σε διαγωνισμό που διοργάνωνε για μελλοντικές προσλήψεις.

Η κοινοτική ρύθμιση

3 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού, δεν εφαρμόζονται οι νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις ή οι διοικητικές πρακτικές κράτους μέλους:

— οι οποίες περιορίζουν ή εξαρτούν από όρους, που δεν προβλέπονται για τους ημεδαπούς, τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας, την πρόσληψη σε απασχόληση και την άσκησή της από τους αλλοδαπούς,

— ή οι οποίες, αν και εφαρμόζονται ανεξαρτήτως ιθαγενείας, έχουν ως αποκλειστικό ή κύριο σκοπό ή αποτέλεσμα να αποκλείουν τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών από την προσφερομένη απασχόληση.

Η παρούσα διάταξη δεν αφορά τους όρους τους σχετικούς με τις απαιτούμενες γλωσσικές γνώσεις λόγω της φύσεως της προς πλήρωση θέσεως εργασίας.»

4 Το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 4, του κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται, στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών, να έχει, λόγω της ιθαγενείας του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς τους όρους απασχολήσεως και εργα-

σίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.

(...)

Κάθε ρήτρα συλλογικής ή ατομικής συμβάσεως ή άλλης συλλογικής ρυθμίσεως που αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας και απολύσεως είναι αυτοδικαίως άκυρη κατά το μέτρο που προβλέπει ή επιτρέπει όρους που εισάγουν διακρίσεις έναντι των εργαζομένων υπηκόων άλλων κρατών μελών.»

Η διαφορά της κύριας δίκης

5 Ο R. Angonese, Ιταλός υπήκοος με μητρική γλώσσα τα γερμανικά και κάτοικος της επαρχίας του Bolzano, διέμεινε στην Αυστρία μεταξύ 1993 και 1997 για λόγους σπουδών. Τον Αύγουστο του 1997, κατόπιν της δημοσιεύσεως προκηρύξεως στην ιταλική ημερήσια εφημερίδα *Dolomiten* στις 9 Ιουλίου 1997, ο R. Angonese υπέβαλε αίτηση συμμετοχής σε διαγωνισμό για την πρόσληψη προσωπικού από μια ιδιωτική τραπεζική επιχείρηση του Bolzano, την Cassa di Risparmio.

6 Μεταξύ των προϋποθέσεων για τη συμμετοχή στον εν λόγω διαγωνισμό καταλεγόταν η προσκόμιση πιστοποιητικού διγλωσσίας (ιταλικής/γερμανικής) τύπου Β (στο εξής: πιστοποιητικό), δηλαδή του πιστοποιητικού που απαιτούνταν στην επαρχία του Bolzano για την προβλεπόμενη παλαιότερα σταδιοδρομία στελέχους στη δημόσια διοίκηση.

7 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι το πιστοποιητικό χορηγείται από μια διοικητική αρχή της επαρχίας του Bolzano, κατόπιν εξετάσεων που διενεργούνται στην επαρχία αυτή και μόνον. Οι Ιταλοί υπήκοοι που κατοικούν στην επαρχία του Bolzano και πρόκειται να αναζητήσουν εργασία εφοδιάζονται συνήθως, για κάθε ενδεχόμενο, με το πιστοποιητικό αυτό. Η λήψη του πιστοποιητικού αυτού θεωρείται ως υποχρεωτικό σχεδόν στάδιο ενός συνήθους εκπαιδευτικού κύκλου.

8 Το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο R. Angonese, μολονότι δεν κατείχε το πιστοποιητικό, ήταν πλήρως δίγλωσσος. Στην αίτηση συμμετοχής του στον διαγωνισμό είχε επισυνάψει απολυτήριο τεχνικού λυκείου, πιστοποιητικά σχετικά με τις σπουδές αγγλικής, σλοβενικής και πολωνικής γλώσσας που είχε πραγματοποιήσει στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Βιέννης και είχε αναφέρει ως επαγγελματική πείρα ότι είχε εργαστεί ως χωρομέτρης και μεταφραστής από τα πολωνικά προς τα ιταλικά.

9 Στις 4 Σεπτεμβρίου 1997 η Cassa di Risparmio πληροφόρησε τον R. Angonese ότι δεν μπορούσε να μετάσχει στον διαγωνισμό, διότι δεν είχε προσκομίσει το πιστοποιητικό.

10 Ο Pretore di Bolzano τονίζει ότι όσοι δεν κατοικούν στην επαρχία του Bolzano δύσκολα μπορούν να αποκτήσουν το πιστοποιητικό εγκαίρως. Ο Pretore διευκρινίζει ότι στην προκειμένη υπόθεση οι αιτήσεις συμμετοχής στον διαγωνισμό έπρεπε να υποβληθούν μέχρι την 1η Σεπτεμβρίου 1997, δηλαδή λίγο λιγότερο από δύο μήνες μετά τη δημοσίευση της προκηρύξεως του διαγωνισμού. Μεταξύ όμως της ημέρας διεξαγωγής των γραπτών εξετάσεων και της ημέρας διεξαγωγής των προφορικών εξετάσεων για την απόκτηση του πιστοποιητικού πρέπει να έχει παρέλθει χρονικό διάστημα 30 τουλάχιστον ημερών και, επιπλέον, ο κατ' έτος αριθμός των εξεταστικών περιόδων είναι περιορισμένος.

11 Η προϋπόθεση κατοχής του πιστοποιητικού, την οποία επέβαλε η Cassa di Risparmio, στηριζόταν στο άρθρο 19 της εθνικής συλλογικής συμβάσεως εργασίας των υπαλλήλων των ταμευτηρίων, της 19ης Δεκεμβρίου 1994 (στο εξής: συλλογική σύμβαση), που ορίζει τα εξής:

«Το πιστωτικό ίδρυμα έχει την ευχέρεια να αποφασίζει αν η πρόσληψη του προσωπικού για το οποίο γίνεται λόγος στις παραγράφους 1 και 2, με την επιφύλαξη οπωσδήποτε των διατάξεων του άρθρου 21 που παρατίθεται κατωτέρω, θα γίνει κατόπιν εσωτερικού διαγωνισμού βάσει τίτλων και/ή εξετάσεων ή βάσει κριτηρίων επιλογής που καθορίζει το ίδιο το ίδρυμα.

Στο πιστωτικό ίδρυμα εναπόκειται να καθορίζει κατά περίπτωση τις προϋποθέσεις και τον τρόπο διεξαγωγής των εσωτερικών διαγωνισμών, να διορίζει τα μέλη των εξεταστικών επιτροπών και να καθορίζει τα κριτήρια προσλήψεως στα οποία αναφέρεται το προηγούμενο εδάφιο (...)».

12 Ο R. Angonese, μολονότι αναγνωρίζει το δικαίωμα της Cassa di Risparmio να επιλέγει τους μέλλοντες συνεργάτες της μεταξύ ατόμων που είναι πλήρως δίγλωσσα, ισχυρίζεται ότι η προϋπόθεση περί υποχρεωτικής κατοχής του πιστοποιητικού είναι παράνομη, διότι αντιβαίνει προς την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων κατά το άρθρο 48 της Συνθήκης.

13 Ο R. Angonese ζήτησε να αναγνωριστεί η ακυρότητα της προϋποθέσεως αυτής και να υποχρεωθεί η Cassa di Risparmio να τον αποζημιώσει για το ότι στερήθηκε την πιθανότητα επιτυχίας και να του καταβάλει τα δικαστικά του έξοδα.

14 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η υποχρέωση κατοχής του πιστοποιητικού ως αποδεικτικού των γλωσσικών γνώσεων του ενδιαφερομένου μπορεί, κατά παράβαση του κοινοτικού δικαίου, να περιάγει σε δυσμενέστερη θέση τους υποψηφίους που δεν κατοικούν στο Bolzano και, στη συγκεκριμένη περίπτωση, έβλαψε τον R. Angonese, ο οποίος είχε διαμείνει επί μακρό χρονικό διάστημα σε άλλο κράτος μέλος για λόγους σπουδών. Επιπλέον, το εν λόγω δικαστήριο φρονεί ότι, αν η επίμαχη υποχρέωση κριθεί αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο, θα είναι άκυρη από την άποψη του ιταλικού δικαίου.

Το προδικαστικό ερώτημα

15 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο Pretore di Bolzano ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με το άρθρο 48, παράγραφοι 1, 2 και 3, της Συνθήκης ΕΚ και με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, και 7, παράγραφοι 1 και 4, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 το γεγονός ότι επιβάλλεται ως προϋπόθεση συμμετοχής σε διαγωνισμό για την κάλυψη θέσεων εργασίας μιας επιχειρήσεως ιδιωτικού δικαίου η κατοχή επίσημου πιστοποιητικού περί γνώσεως τοπικών γλωσσών, το οποίο εκδίδεται από μία μόνο διοικητική αρχή ενός μόνο κράτους μέλους, από ένα μόνο εξεταστικό κέντρο (στη συγκεκριμένη περίπτωση: το Bolzano) και κατόπιν αρκετά μακρόχρονης διαδικασίας (στη συγκεκριμένη περίπτωση, το προβλεπόμενο ελάχιστο χρονικό διάστημα μεταξύ της γραπτής και της προφορικής εξετάσεως ανέρχεται σε 30 τουλάχιστον ημέρες);»

16 Πριν εξεταστεί το ερώτημα του Pretore di Bolzano, επισημαίνεται ότι έχουν κατατεθεί παρατηρήσεις σχετικά με τη λυσιτέλεια του ερωτήματος για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και σχετικά με την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να απαντήσει στο ερώτημα αυτό.

17 Κατά την Ιταλική Κυβέρνηση και την Cassa di Risparmio, αφού ο R. Angonese θεωρείται κάτοικος της επαρχίας του Bolzano από τη γέννησή του, το υποβληθέν ερώτημα είναι τεχνητό και δεν αφορά το κοινοτικό δίκαιο.

18 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, μόνο στα εθνικά δικαστήρια, στην κρίση των οποίων έχει υποβληθεί η διαφορά και τα οποία αναλαμβάνουν την ευθύνη της εκδοθησομένης αποφάσεως, εναπόκειται να εκτιμούν, ενόψει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, προκειμένου να είναι σε θέση να αποφανθούν επί της υποθέσεως, όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλουν στο Δικαστήριο. Η απόρριψη από το Δικαστήριο αιτήσεως εθνικού δικαστηρίου είναι δυνατή μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που ζητεί το δικαστήριο αυτό ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της κύριας δίκης (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 30ής Απριλίου 1998, C-230/96, Cabour, Συλλογή 1998, σ. I-2055, σκέψη 21).

19 Ανεξάρτητα όμως από το βάσιμο των αιτιολογιών της διατάξεως περί παραπομπής, οι οποίες παρατίθενται στη σκέψη 14 της παρούσας αποφάσεως, δεν είναι καθόλου πρόδηλο ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της κύριας δίκης.

20 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί απάντηση.

21 Το εθνικό δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 48 της Συνθήκης και τα άρθρα 3 και 7 του κανονισμού απαγορεύουν στους εργοδότες να υποχρεώνουν τους υποψηφίους διαγωνισμού που διεξάγεται με σκοπό την πρόσληψη προσωπικού να

αποδεικνύουν τις γλωσσικές γνώσεις τους με την προσκόμιση αποκλειστικά και μόνον ενός συγκεκριμένου διπλώματος, όπως είναι το επίμαχο πιστοποιητικό, το οποίο χορηγείται σε μία μόνον επαρχία κράτους μέλους.

22 Όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον εν προκειμένω έχει σημασία ο κανονισμός, επισημαίνεται ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού αναφέρεται μόνο στις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις ή τις διοικητικές πρακτικές των κρατών μελών. Επομένως, δεν ασκεί καμία επιρροή επί της εξετάσεως της νομιμότητας μιας υποχρεώσεως που δεν επιβάλλεται βάσει τέτοιων διατάξεων ή βάσει τέτοιας πρακτικής.

23 Όσον αφορά το άρθρο 7 του κανονισμού, η Cassa di Risparmio ισχυρίζεται ότι η υποχρέωση κατοχής του πιστοποιητικού δεν απορρέει από συλλογική ή ατομική σύμβαση εργασίας, οπότε η εξέταση της νομιμότητας της υποχρεώσεως αυτής από την άποψη της εν λόγω διατάξεως δεν είναι λυσιτελής.

24 Αντίθετα, ο R. Angonese και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι το άρθρο 19 της συλλογικής συμβάσεως επιτρέπει στις τραπεζικές επιχειρήσεις να εφαρμόζουν κριτήρια επιλογής που, όπως το πιστοποιητικό, δημιουργούν διακρίσεις και ότι το άρθρο αυτό αντιβαίνει προς το άρθρο 7, παράγραφος 4, του κανονισμού.

25 Διαπιστώνεται ότι το άρθρο 19 της συλλογικής συμβάσεως επιτρέπει στα οικεία πιστωτικά ιδρύματα να καθορίζουν τις προϋποθέσεις και τον τρόπο διεξαγωγής των διαγωνισμών καθώς και τα κριτήρια των προσλήψεων.

26 Εντούτοις, η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει ούτε ρητά ούτε σιωπηρά στα οικεία ιδρύματα να θεσπίζουν κριτήρια που δημιουργούν διακρίσεις σε βάρος των εργαζομένων που έχουν την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους και τα οποία θα ήταν αντίθετα προς το άρθρο 7 του κανονισμού.

27 Κατά συνέπεια, η εν λόγω διάταξη δεν συνιστά αφ' εαυτής παράβαση του άρθρου 7 του κανονισμού και δεν επηρεάζει τη νομιμότητα, από την άποψη του εν λόγω κανονισμού, μιας υποχρεώσεως όπως είναι η επιβαλλόμενη από την Cassa di Risparmio.

28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το υποβληθέν ερώτημα πρέπει να εξεταστεί μόνον από την άποψη του άρθρου 48 της Συνθήκης.

29 Κατά το άρθρο 48 της Συνθήκης, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας.

30 Επισημαίνεται καταρχάς ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, η οποία διακηρύσσεται στο άρθρο 48 της Συνθήκης, διατυπώνεται γενικά και δεν απευθύνεται ειδικά στα κράτη μέλη.

31 Για παράδειγμα, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας επιβάλλεται όχι μόνο στη δράση των δημόσιων αρχών, αλλ' εκτείνεται εξίσου και στις άλλης φύσεως διατάξεις με τις οποίες ρυθμίζεται συλλογικά η μισθωτή εργασία και η παροχή υπηρεσιών (βλ. απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1974, 36/74, Walrave και Koch, Συλλογή τόμος 1974, σ. 572, σκέψη 17).

32 Πράγματι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η κατάργηση, μεταξύ των κρατών μελών, των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων θα μπορούσε να διακυβευθεί αν η κατάργηση των φραγμών κρατικής προελεύσεως εξουδετερωνόταν από εμπόδια προερχόμενα από την άσκηση της νομικής αυτονομίας ενώσεων ή οργανισμών μη διεπομένων από το δημόσιο δίκαιο (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Walrave και Koch, σκέψη 18, και απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman, Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 83).

33 Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι, αφού οι όροι εργασίας εντός των διαφόρων κρατών μελών ρυθμίζονται άλλοτε από νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις και άλλοτε από συμβάσεις ή άλλες πράξεις που συνάπτονται ή εγκρίνονται από ιδιώτες, αν η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας περιοριζόταν μόνον στις πράξεις των δημόσιων αρχών, θα δημιουργούνταν ο κίνδυνος να προκύψουν ανισότητες κατά την εφαρμογή της (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Walrave και Koch, σκέψη 19, και Bosman, σκέψη 84).

34 Το Δικαστήριο έχει επίσης δεχθεί ότι το γεγονός ότι ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης απευθύνονται ρητά στα κράτη μέλη δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να παρέχονται συγχρόνως δικαιώματα σε κάθε ιδιώτη που έχει συμφέρον για την τήρηση των υποχρεώσεων που καθορίζονται κατά τον τρόπο αυτό (βλ. απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 43/75, Defrenne, Συλλογή τόμος 1976, σ. 175, σκέψη 31). Το Δικαστήριο κατέληξε συγκεκριμένα, σε σχέση με διάταξη της Συνθήκης που έχει επιτακτικό χαρακτήρα, ότι η απαγόρευση των διακρίσεων ισχύει επίσης για όλες τις συμβάσεις που αποσκοπούν στη συλλογική ρύθμιση της μισθωτής εργασίας, καθώς και για τις συμβάσεις μεταξύ ιδιωτών (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Defrenne, σκέψη 39).

35 Οι σκέψεις αυτές ισχύουν κατά μείζονα λόγο για το άρθρο 48 της Συνθήκης, το οποίο διακηρύσσει μια θεμελιώδη ελευθερία και αποτελεί ειδική εφαρμογή της γενικής απαγορεύσεως των διακρίσεων, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 6 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 12 ΕΚ). Σκοπός του άρθρου αυτού, όπως και του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ), είναι να διασφαλιστεί ότι η μεταχείριση των ενδιαφερομένων εντός της αγοράς εργασίας δεν θα γίνεται υπό συνθήκες που δημιουργούν διακρίσεις.

36 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, η οποία διακηρύσσεται στο άρθρο 48 της Συνθήκης, εφαρμόζεται και στους ιδιώτες.

37 Στη συνέχεια πρέπει να εξεταστεί αν μια υποχρέωση επιβαλλόμενη από εργοδότη, όπως είναι η Cassa di Risparmio, σύμφωνα με την οποία η συμμετοχή σε διαγωνισμό για μελλοντικές προσλήψεις εξαρτάται από την κατοχή ενός μόνο διπλώματος, όπως είναι το πιστοποιητικό, συνιστά διάκριση αντίθετη προς το άρθρο 48 της Συνθήκης.

38 Συναφώς, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι η Cassa di Risparmio δέχεται μόνο το πιστοποιητικό ως αποδεικτικό των αναγκαίων γλωσσικών γνώσεων και ότι το πιστοποιητικό αυτό χορηγείται σε μία μόνο επαρχία του οικείου κράτους μέλους.

39 Όσοι δεν κατοικούν στην επαρχία αυτή έχουν επομένως πολύ λίγες πιθανότητες να αποκτήσουν το πιστοποιητικό και θα τους είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να προσληφθούν στην οικεία θέση.

40 Δεδομένου ότι η πλειονότητα των κατοίκων της επαρχίας του Bolzano έχουν την ιταλική ιθαγένεια, η υποχρέωση κατοχής του πιστοποιητικού περιάγει τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών σε δυσμενέστερη θέση έναντι των πρώτων.

41 Η ορθότητα του συμπεράσματος αυτού δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η επίμαχη υποχρέωση πλήττει τόσο τους Ιταλούς υπηκόους που κατοικούν σε άλλα τμήματα της εθνικής επικράτειας όσο και τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών. Για να μπορεί ένα μέτρο να χαρακτηριστεί ως μέτρο που δημιουργεί διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, υπό την έννοια των κανόνων περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, δεν χρειάζεται το μέτρο αυτό να έχει ως αποτέλεσμα να ευνοεί το σύνολο των ημεδαπών εργαζομένων ή να περιάγει σε δυσμενή θέση αποκλειστικά και μόνο τους εργαζομένους που έχουν την ιθαγένεια των άλλων κρατών μελών χωρίς να θίγει τους ημεδαπούς εργαζομένους.

42 Μια προϋπόθεση όπως είναι η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία το δικαίωμα υποβολής αιτήσεως σε διαγωνισμό για μελλοντικές προσλήψεις προσωπικού εξαρτάται από την κατοχή διπλώματος γλώσσας, το οποίο δεν χορηγείται παρά σε μία μόνο επαρχία κράτους μέλους, και απαγορεύεται η προσκόμιση οποιουδήποτε άλλου ισοδύναμου αποδεικτικού μέσου, δεν θα μπορούσε να είναι δικαιολογημένη παρά μόνον αν στηριζόταν σε αντικειμενικούς λόγους, άσχετους προς την ιθαγένεια των ενδιαφερομένων και ανάλογους προς τον νομίμως επιδιωκόμενο σκοπό.

43 Το Δικαστήριο έχει ήδη δεχτεί ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων κωλύει την επιβολή της υποχρεώσεως κτήσεως των γλωσσικών γνώσεων εντός της εθνικής επικράτειας (απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 1989, C-379/87, Groener, Συλλογή 1989, σ. 3967, σκέψη 23).

44 Επομένως, μολονότι είναι θεμιτό να απαιτείται η κατοχή από τους υποψηφίους γλωσσικών γνώσεων ορισμένου επιπέδου και μολονότι η κατοχή ενός διπλώματος όπως είναι το πιστοποιητικό μπορεί να αποτελεί κριτήριο αξιολογήσεως των γνώ-

σεων αυτών, η μη ύπαρξη δυνατότητας αποδείξεως των γνώσεων αυτών με οποιοδήποτε άλλο μέσο, και συγκεκριμένα με την προσκόμιση ισοδύναμων τίτλων που έχουν αποκτηθεί σε άλλα κράτη μέλη, πρέπει να θεωρηθεί δυσανάλογη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

45 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η υποχρέωση που επιβάλλει ο εργοδότης στους υποβάλλοντες αίτηση συμμετοχής σε διαγωνισμό για μελλοντικές προσλήψεις να αποδείξουν τις γλωσσικές γνώσεις τους προσκομίζοντας αποκλειστικά και μόνον ένα δίπλωμα όπως είναι το πιστοποιητικό, το οποίο χορηγείται σε μία μόνον επαρχία κράτους μέλους, συνιστά διάκριση λόγω ιθαγένειας αντίθετη προς το άρθρο 48 της Συνθήκης.

46 Κατά συνέπεια, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 48 της Συνθήκης απαγορεύει στους εργοδότες να υποχρεώνουν τους υποψηφίους διαγωνισμού που διεξάγεται με σκοπό την πρόσληψη προσωπικού να αποδεικνύουν τις γλωσσικές γνώσεις τους με την προσκόμιση αποκλειστικά και μόνον ενός συγκεκριμένου διπλώματος, το οποίο χορηγείται σε μία μόνον επαρχία κράτους μέλους.

Επί των δικαστικών εξόδων

47 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιταλική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 8ης Ιουλίου 1998 ο Pretore di Bolzano, αποφαίνεται:

Το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 39 ΕΚ) απαγορεύει στους εργοδότες να υποχρεώνουν τους υποψηφίους διαγωνισμού που διεξάγεται με σκοπό την πρόσληψη προσωπικού να αποδεικνύουν τις γλωσσικές γνώσεις τους με την προσκόμιση αποκλειστικά και μόνον ενός συγκεκριμένου διπλώματος, το οποίο χορηγείται σε μία μόνον επαρχία κράτους μέλους.

Rodríguez Iglesias Edward Sevón

Schintgen Kapteyn

Gulmann Puissochet Hirsch

Jann Ragnemalm Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 6 Ιουνίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias